

1.01
Prejeto 5. 5. 2011

UDK 378.4:329(497.4)"1918/1921"

Željko Oset*

Pogled katoliškega in liberalnega tabora na ustanovitev Univerze v Ljubljani od prevrata do oktobra 1921

IZVLEČEK

V prispevku avtor analizira idejno-nazorska stališča liberalnega in katoliškega tabora do ustanovitve slovenske univerze pred prvo svetovno vojno in po prevratu. Pri tem posebno pozornost nameni tistim dejavnikom, ki so po prevratu preprečili vpetost univerze kot institucije v kulturni boj, kar predstavlja bistven prelom glede na stanje pred vojno. Problem ustanovitve univerze je vpet v širši kontekst političnih in upravnih vprašanj ter dilemo o institucionalnih pogojih razvoja (slovenske) kulture.

Ključne besede: Univerza v Ljubljani, kulturni boj, Karel Verstovšek, Anton Korošec, Josip Puntar, slovenska znanost

THE OUTLOOK OF THE CATHOLIC AND LIBERAL CAMP ON THE ESTABLISHMENT OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA SINCE THE SHAKE-UP UNTIL OCTOBER 1921

ABSTRACT

In the following contribution the author analyses the ideological outlook of the liberal and Catholic camp on the establishment of the University before World War I as well as after the shake-up. He pays special attention to the factors which prevented the inclusion of the University as an institution into the cultural struggle after the turmoil, which represents a significant change with regard to the pre-war situation. The issue of the founding of the University is a part of the wider context of political and administrative questions as well as related to the dilemma about the institutional conditions for the development of the (Slovenian) culture.

Key words: University of Ljubljana, cultural struggle, Karel Verstovšek, Anton Korošec, Josip Puntar, »Slovenian sciences«

* Univ. dipl. zgodovinar, mladi raziskovalec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongrasni trg 1, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: zeljko.ost@inz.si

Ustanovitev univerze v Ljubljani je kompleksno vprašanje, ki zaobjema politično prizadevanje na eni in vprašanje oblikovanja ter razvoj slovenske znanosti na drugi strani. Dosedanje zgodovinske raziskave se osredotočajo na politično plat prizadevanj od marčne revolucije do aktivnosti Vseučiliške komisije in ocene vloge poverjenika za uk in bogočastje dr. Karla Verstovška.¹ Manjša pozornost pa je namenjena razmerju med prizadevanji za ustanovitev univerze in kulturnim bojem kot bistvenim dejavnikom razvoja slovenske kulture tako pred prvo svetovno vojno, še bolj pa med obema svetovnima vojnama.

Pred prvo svetovno vojno je prišlo do idejno-nazorske polarizacije in skrajne politizacije vprašanja ustanovitve univerze. Kljub doseženemu uspehu pri vsebinskem delu vprašanja – to je oblikovanju vseučiliškega zaklada, načrtnemu usposabljanju mladih privatnih docentov z državnimi podporami in uspešni promociji ideje univerze ter tudi uspešnemu razvoju slovenske znanstvene terminologije – je ocena, da vlada na Dunaju ne bo pristala na ustanovitev univerze, ustvarjala napetosti in precejšnje razočaranje. V takšnih razmerah je 1909 v Domu in svetu Josip Puntar objavil bojevito razpravo, v kateri je kot ključni argument za neuspeh izpostavil ekskluzivnost liberalcev, ki naj bi si prizadevali za zavod, izdvojen iz narodove kulture, zaradi česar naj bi podpiralo ustanovitev univerze »le zgornjih deset tisoč«.² S tem je izpostavil tradicionalni zadržek katoliškega tabora do znanosti in univerze, ki bi bila svetišče moderne znanosti. Katoliški tabor je zagovarjal organski razvoj kulture in nasprotoval znanosti, ki je bila v nasprotju z vero. Ta stališča so bila eksplicitno objavljena v Zgodnji danici in Einspielerjevem Slovincu, kjer so ob obravnavi naravoslovnih spoznanj ugotavljali, da študij na tujih (nemških) univerzah odtuja študente narodu, predvsem v verskem vidiku.³ Dilema katoliškega tabora do znanosti oziroma univerze je ostala tudi po prevratu, na kar je oktobra 1921 opozoril Anton Korošec, ko je poudaril, da podpirajo obstoj univerze, kljub temu da na njej predavajo in se izobražujejo njihovi potencialni politični in kulturni nasprotniki.⁴ Kljub podobnosti idejno-nazorskih stališč v katoliškem taboru v odnosu vere do znanosti pred vojno in po pre-

¹ Janko Polec, Bogumil Senekovič: Vseučiliški zbornik. Ljubljana 1902; Janko Polec: Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo. V: Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929. Ljubljana 1929, str. 1–229; Velikonja Narte: Vseučilišče v Ljubljani. V: Slovenci v desetletju 1918–1928. Ljubljana 1928, str. 692–696; Fran Zwitter: Višje šolstvo na Slovenskem do leta 1918. V: Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969. Ljubljana 1969, str. 13–51; Metod Mikuž: Gradivo za zgodovino univerze v letih 1919–1945. V: Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969. Ljubljana 1969, str. 53–92; Ana Benedetič: Pot do slovenske univerze. Ljubljana 1981; Ana Benedetič: Poti do univerze: 1848–1898–1909–1919. Ljubljana 1999; Miroslav Stiplovšek: Vloga dr. Karla Verstovška pri ustanovitvi slovenske univerze leta 1919. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1995, št. 2 (dalje Stiplovšek, Vloga Verstovška), str. 292–311; Ervin Dolenc: Med kulturo in politiko: kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnima vojnama. Ljubljana 2010 (dalje Dolenc, Med kulturo in politiko).

² Josip Puntar: Na poti do vseučilišča. V: Dom in svet, 1909, str. 319–325.

³ Željko Oset: Recepcija evolucijske teorije in enciklike Quanta Cura. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 2009, št. 2, str. 7–20.

⁴ Slovenec, 7. 10. 1921, str. 1, Napad na ljubljansko univerzo.

vratu so bile aktivnosti katoliškega tabora diametralno nasprotne, kar je vidno v izboljšanju ugleda stranke pri slovenskih izobražencih. Pred vojno si je z izrazito škodljivo potezo, ko je kranjski deželni zbor z absolutno večino Slovenske ljudske stranke aprila 1911 sprejel sklep o brezobrestnem deponiranju Vseučiliškega zaklada pri Zadrugi zvezi, nakopal jezo in gnev slovenskih izobražencev. Po prevratu pa je z zagovarjanjem ustanovitve univerze, slovenizacije šolstva in kulture ter večjo stopnjo strpnosti do visoko kakovostnih kulturnih pojavov pridobil naklonjenost izobražencev.⁵ Katoliški tabor je namreč prevzel stališče Vseučiliške komisije, da je ustanovitev univerze izključno kulturno vprašanje, čemur so po sklepu ministrskega sveta marca 1919 pritrčili tudi liberalci. Takšno stališče je obema taboroma omogočala vključitev univerze v politične in kulturnoprogramske dokumente kljub diametralno nasprotnim političnim opredelitvam med federalizmom in centralizmom. K temu je zagotovo pripomogla večja strpnost in uveljavitev političnega modela soglasja pri oblikovanju narodnoreprezentativnih ustanov, kar je omogočilo izvzetost univerze s spolzkega terena kulturnega boja. Kulturni boj je namreč imel izrazitejši negativni naboj kot opredelitev do vprašanja integralnega jugoslovanstva, kljub drugačni medijski podobi.⁶

Pogledi liberalnega in katoliškega tabora na problematiko univerze nekoliko odstopajo od periodizacije dejanskega ustanavljanja od ustanovitve Vseučiliške komisije 26. novembra 1918 do začetka predavanj 3. decembra 1919. Naprej je treba izpostaviti, da sta na poglede vplivali travmatična izkušnja neuspešnih prizadevanj v habsburški monarhiji in izjemna radost ob narodni osvoboditvi. Pomemben vpliv na dinamiko oblikovanja stališč do rešitve vprašanja visokošolskega izobraževanja imata oblikovanje kulturnokonceptualnih stališč slovenskih (liberalnih in katoliških) intelektualcev in ocena v Narodni vladi, da obstajajo nujnejše zadeve, kot je ustanovitev lastne univerze.⁷ Zaradi določila v poslovniku Vseučiliške komisije, da so njene seje tajne,⁸ je imela na oblikovanje javnega mnjenja kot pomembnega dejavnika demokratične družbe s splošno moško volilno pravico izjemen pomen stiska dijakov oziroma njihovo preganjanje na avstrijskih univerzah. Če malo poenostavimo in izpostavimo prevladujoč odnos do problematike v katoliškem in liberalnem taboru, lahko stališča razdelimo v naslednja časovna obdobja: od oktobra 1918 do sklepa ministrskega sveta marca 1919 kot obdobje oblikovanja pogledov znotraj obeh taborov; od sklepa ministrskega sveta do uradne zavrnitve rektorata zagrebškega vseučilišča za oblikovanje vzporednic; od srede aprila do srede julija – enoten nastop političnih strank pri zago-

⁵ Dolenc, *Med kulturo in politiko*, str. 117–118.

⁶ Kot takšen primer velja izpostaviti donacijo Ivana Hribarja društvu Narodna galerija. Društvu je obljubil pomoč pri pridobivanju stavbnega zemljišča in donacijo v višini pol milijona kron, vendar pod pogojem, da odbor Narodne galerije pridobi »dovoljenje vseh političnih strank«. Mojca Jenko: *Kresija – Jakopičev paviljon – Narodni dom: reševanje prostorske problematike Narodne galerije 1918–1928*. V: *Od Narodnega doma do Narodne galerije*. Ljubljana 2009, str. 64–72; Dolenc, *Med kulturo in politiko*, str. 122–123.

⁷ Stiplovšek, *Vloga Verstovška*, str. 294.

⁸ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Vseučiliška komisija (AS 100), šk. 1, Rostoharjev koncept za vseučiliško komisijo.

tavljanju politične podpore v Začasnem narodnem predstavništvu; od sprejema zakona do konstituiranja univerzitetnega sveta – doba pripisovanja zaslug; od 20. septembra 1919 do oktobra 1921 razpadanje enotnosti na karitativnem področju in ostri napadi katoliškega tabora na vladno in liberalni tabor, da zavlačuje z imenovanjem profesorjev, ne dovoli črpanja kreditov za ureditev knjižnice in ne reši vprašanja prostorov.

Prva razmišljanja o novih razmerah v šolstvu je objavil Fran Šuklje, sicer poslanec SLS v kranjskem deželnem zboru, ki je v četrtem delu referata V zaželjeni deželi, s podnaslovom Uprava in ustava, tematiziral vprašanje visokega šolstva. Navdušen nad pričakovano združitvijo s Hrvati in Srbi je v »odkriti besedi« predlagal, da Slovenci začasno opustijo načrt ustanovitve lastne univerze. Predlagal je, da odidejo slovenski dijaki študirat v Zagreb. Podobno je predlagal za privatne docente, za katere je pričakoval, da se bodo brez težav habilitirali in bi lahko celo predavali, »ako jim je drago«, tudi v slovenščini. Šuklje je zaradi strokovnih vidikov, ki jim je namenil precej pozornosti, predlagal ustrezno nadgradnjo univerze v Zagrebu, šele nato je dopuščal možnost ustanovitev novega vseučilišča. Posebno pozornost je vzbudil z obravnavo vprašanja visoke šole za tehniko, saj v avstrijskem šolskem sistemu take šole niso bile vključene v ustroj univerze. Veliko prahu je dvignil s predlogom o preoblikovanju Visoke obrtne šole v Ljubljani, ki naj bi usposabljala »praktično izobražene inženirje«. ⁹ Temu je sledila časopisna polemika, ki je trajala do pomladi 1919 oziroma do obdobja, ko je Vseučiliška komisija v sodelovanju z Društvom slovenskih inženirjev v Ljubljani začela z organizacijskimi pripravami za začasni tehniški tečaj marca 1919. Preureditvi Obrtne šole je ostro nasprotoval inženir Miroslav Kresal, ki je svoje stališče objavil v Slovenskem narodu in Slovencu. Šukljetu je očital, da je poskušal razvrednotiti pomen inženirjev, ki jih bo v novi državi gotovo manjkalo. ¹⁰ Še ostreje je napadel Šukljeta inženir I. Š., ki je cinično pripomnil, da je gospod doktor pozabil na mnoge strokovne šole, ki bi jih lahko v novi državi prekategorizirali v visoke šole, kajti »potem ne bo Jugoslavija samo zaželjena dežela, temveč tudi deveta dežela«. ¹¹ Šukljetu v bran je stopil pisec članka, ki se je podpisal kot Edison. Izpostavil je pomen znanja in inovativnosti, ki ga bo treba v novi državi na novo urediti v razmerju do nazivov. »V bodoči Jugoslaviji ne bomo šteli gotovih ljudi z naslovi in predpisi, ampak v pravem demokratičnem ameriškem duhu bodi vsakemu talentu pot prosta.« ¹² Še bolj jasen pa je zapis, objavljen v Slovencu, ki je izpostavil, da so tehniki svoj pravni status pridobili na podlagi »znamenitega 14. člena ustave« februarja 1917. ¹³

⁹ Slovenski narod, 17. 10. 1918, str. 2, Fran Šuklje, V zaželjeni deželi.

¹⁰ Slovenski narod, 22. 10. 1918, str. 4, Miroslav Kresal, Gosp. Fr. pl. Šuklje in inženirji.; Slovenec, 24. 10. 1918, str. 4, Miroslav Kresal: Gosp. Fr. pl. Šuklje in inženirji.

¹¹ Slovenski narod, 22. 10. 1918, str. 4, I. Š.: Drugi dopis.

¹² Slovenec, 8. 11. 1918, str. 4, Edison, Inženirsko vprašanje.

¹³ Slovenec, 4. 12. 1918, str. 3, Practicus, Nekaj iz stare Avstrije.

Precej podoben odnos kot Šuklje je do ustanavljanja slovenske univerze imel dober teden pozneje v liberalnem časniku Domovina avtor J. Predlagal je, da bi Slovenci imeli skupne državne visoke šole s Hrvati in Srbi, kar je pomenilo ohranitev obstoječega stanja oziroma določitev zagrebškega vseučilišča kot domače univerze.¹⁴ Obe predstavljeni stališči sta bili zgrajeni na predpostavki, da bo prišlo do počasnega in zmernega pohoda. To je v bistvu pomenilo, da bodo slovenski študenti, predvsem višjih letnikov, še zmeraj lahko študirali na obstoječih avstrijskih fakultetah. S stališčem se niso strinjali študenti, ki so že v začetku novembra 1918 poslali dopisa Slovincu in Slovenskemu narodu, v katerem so poudarili, da ne »marajo biti več gostje tujih univerz«. Slovensko javnost so prosili, da v »najkrajšem času reši vprašanje slovenske univerze v Ljubljani«. Ob tem so izpostavili, da so izgubili precej let zaradi vojne in zaprtih univerz. Zanimivo je, da so testirali možnost takojšnje ustanovitve pravne in medicinske fakultete. Uredništvo Slovincu jim je svetovalo, da je najbolje (vsaj za maturante), če se vpišejo na vseučilišče v Zagrebu.¹⁵ Podobno je svetovalo tudi uredništvo Slovenskega naroda, ki sicer ni objavilo poziva, in pripisalo naslov Ljudmile Ilešič, študentke filozofske fakultete v Zagrebu, za koristne informacije.¹⁶ Novico so po oceni Slovenskega naroda dijaki kar dobro sprejeli. Ob tem so seveda poudarjali, da je treba še naprej razmišljati o študiju na avstrijskih visokih šolah, predvsem tam, kjer so deponirane podporne ustanove. Izpostavljali so, da to ne škoduje »jugoslovanski stvari«, kar so utemeljevali s tem, da je mnogo bolgarskih in srbskih politikov študiralo v tujini. Študij v Zagrebu je promovirala tudi Narodna vlada z objavo stališča, da izpiti, narejeni na zagrebških visokih šolah, veljajo na območju Narodne vlade SHS v Ljubljani,¹⁷ in z zagotavljanjem ustreznih pogojev za študij – stanovanje, hrana, podpore za študij; pozneje pa tudi organizacija transporta.¹⁸ Pri reševanju eksistencialne stiske študentov je poverjeništvu k enakopravnem sodelovanju povabilo vse tri politične tabore. Takšen primer predstavlja ustanovitev društva Akademski dom. Tovrstno sodelovanje in enotnost pri reševanju stiske študentov je obstajalo do jeseni 1919, ko je bila v Slovincu objavljena vest, da Katoliško žensko društvo ni bilo povabljen k organizaciji cvetličnega dne, na katerem je bila nabirka namenjena slovenskim dijakom.¹⁹

V tej prehodni fazi ima poleg eksistencialne stiske in strategije izobraževanja študentov posebno pomembno mesto dilema o obsegu jugoslovanskega političnega in kulturnega združevanja. Sredi novembra 1918 sta bili sprejeti dve konceptualno nasprotni izjavi. Prva izjava, ki je poudarjala potrebo po zagotavljanju pogojev za ohranitev slovenske posebnosti, je bila sprejeta na Kulturnem odseku Narodnega sveta od 16. do 18. novembra. Resolucija, ki je predvidevala kulturno avtonomijo, ni

¹⁴ Jurij Perovšek: Liberalizem in vprašanje slovenstva: nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918–1928. Ljubljana 1996, str. 41.

¹⁵ Slovenec, 2. 11. 1918, str. 4, Naši vseučiliščniki in abiturijenti.

¹⁶ Slovenski narod, 8. 11. 1918, str. 3, Naši vseučiliščniki in abiturijenti.

¹⁷ Slovenski narod, 12. 11. 1918, str. 3, Dunajska univerza in Slovenci.

¹⁸ Slovenec, 30. 11. 1918, str. 3, Mihajlo Rostohar, Slovenskim visokošolcem.

¹⁹ Slovenski narod, 16. 12. 1918, str. 3, Za naš akademski značaj.

bila javno objavljena, kot je bilo dogovorjeno. Namesto nje je Slovenski narod 23. novembra 1918 objavil »Izjavo duševnih delavcev«, ki je zagovarjala politično in kulturno enotnost v novi državi.²⁰

Na isti dan, kot je bila objavljena Izjava dušnih delavcev, je potekal sestanek predstavnikov slovenskih kulturnih društev, na katerem so obravnavali vseučiliško vprašanje. Poverjeniku dr. Karlu Verstovšku so predlagali, da bi ustanovljena Vseučiliška komisija dobila status vladnega organa. Za doseg tega cilja je poverjenik za uk in bogočastje moral dokazati svoje prepričevalske spretnosti,²¹ saj so v ljubljanski vladi projekt ustanovitve univerze odlagali na poznejši čas. Večina poverjenikov je bila proti še 24. januarja 1919, ko je Verstovšek v vladi predstavil predlog Vseučiliške komisije o oblikovanju slovenskih stolic na zagrebški univerzi kot inkubatorju za slovensko univerzo. Pomenljiva je bila argumentacija večine poverjenikov, da vseučilišče spada v Trst, v Ljubljani pa se naj ustanovi visoka šola za tehniko. Kljub osamljenosti v vladi je Verstovšek v sodelovanju s komisijo nadaljeval z intenzivnimi pripravami na ustanovitev univerze.²² Očitno je Verstovšek moral prepričevati tudi strankarske kolege v VSLS. Verjetno jih je dokončno prepričal s člankom, objavljenim 13. februarja 1919 v Slovincu, za katerega Miroslav Stiplovšek glede na slog in vsebino meni, da je njegovo delo.²³

Prelomnica v urejanju vprašanja je bila izključitev slovenskih študentov v Gradcu in na Dunaju (kot povračilni ukrep za represivno ukrepanje ob nasilnih nemških demonstracijah 27. januarja 1919 ob prihodu antantne komisije v Maribor), kar je sprožilo intenzivno in čustveno »kavarniško razpravo«.²⁴ Ob tem velja izpostaviti, da je bilo razmeroma malo manevrskega prostora, saj so bile univerze po Evropi – v državah, ki so sodelovale v vojni, in tudi Švici – prezasedene s študenti. S tem se je odprla priložnost za tiste, ki so se zavzemali za čimprejšnjo ustanovitev univerze v Ljubljani. Med temi velja izpostaviti posebej poverjenika za uk in bogočastje Karla Verstovška, ki je ustanovitev zagovarjal že od novembra 1918.²⁵

Razpravo o tem vprašanju je na višjo raven ponesel že omenjeni uvodnik, objavljen v Slovincu, v katerem je jasno postavljena zahteva po slovenskem vseučilišču. »Hočemo živeti, zato hočemo visokih šol, predvsem svoje lastno vseučilišče.« V članku so predstavljene prednosti majhnega vseučilišča, pri čemer so v podporo navedeni primeri dobre prakse v Nemčiji in francoska univerza v Švici, ki je bila ustanovljena za

²⁰ Dolenc, Med kulturo in politiko, str. 88–90; isti, Slovenizacija v kulturi. V: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjene Slovenije do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. Ljubljana 2005 (dalje SNZ), str. 198–200.

²¹ Stiplovšek, Vloga Verstovška, str. 294.

²² Slovenec, 14. 1. 1921, str. 1, Karl Verstovšek, Preustroj šolstva v Sloveniji.

²³ Stiplovšek, Vloga Verstovška, str. 295–296.

²⁴ Slovenec, 31. 1. 1919, str. 2, Preganjanje jugoslovanskih visokošolcev v Gradcu; Slovenski narod, 31. 1. 1919, str. 3, Preganjanje jugoslovanskih visokošolcev v Gradcu; Slovenec, 2. 2. 1919, str. 2–3, Preganjanje jugoslovanskih visokošolcev v Gradcu; Slovenski narod, 11. 2. 1919, str. 4, Slovenski tehniki.

²⁵ Stiplovšek, Vloga Verstovška, str. 293.

1,5 milijona francosko govorečih Švicarjev. Izpostavljena sta kulturna zrelost Slovencev in pomen nove univerze za razvoj moderne znanosti v državi, ki za svoj razvoj poleg sredstev potrebuje kritično maso znanstvenikov. Pomenljivo je, da je bila v isti številki objavljena začasna ustava države, ki je bila sicer kmalu nato preklicana.²⁶ Temu je sledil oster odziv Slovenskega naroda, ki je uredništvu Slovenca očital nedoslednost in pretirano sledenje javnemu mnenju. Opozarjal je, da so »posamezni listi, ki so svoje dni molčali o usodi našega vseučiliškega zaklada,²⁷ izkopali stvar«. Nadalje je bil podan očitek, da zagovorniki takojšnje ustanovitve zlorabljuje stisko študentov. Avtor je opozarjal, da je ta problematika z vstopom v novo državo dobila novo dimenzijo. Po njegovem mnenju za takojšnjo ustanovitev ne »govore pomanjkanja duševnih delavcev, zanjo govore trenutno le gotove vrste separatizma in avtonomističnih teženj«. ²⁸ Še več ostrine je bilo v članku, ki je izpostavljal, da so v Vseučiliški komisiji posamezniki, ki so bili pred vojno »nasprotniki Jugoslovanstva«. ²⁹ S tem se je uredništvo Slovenskega naroda postavilo na stališče, da je zahteva po ustanovitvi vseučilišča del politične akcije za pridobitev avtonomije oziroma akcije za sklic deželnega zbora. Opozorili so, da bi morebiten dvom, da bi »projekt služil postranskim političnim interesom nasprotnim našemu edinstvu, lahko škodoval idealu vseučilišča«. Zato je zapisan predlog, da naj »čisti in popolni Jugoslovani rešujejo naša najvažnejša vprašanja, da nam ideali ne dobe madežev«. ³⁰ Ostra politična zavrnitev Verstovškovega predloga je predramila liberalno mislečega intelektualca Pavla Grošlja, ki je v Slovenskem narodu objavil obsežen zapis. Izpostavil je narodnoobrambno funkcijo univerze pred severnimi in zahodnimi sosedi, saj je po njegovem prepričanju univerza vest in simbol naroda. Oznako o separatizmu je označil za nedopustno preračunljivo politično gesto. Ob tem izpostavlja, da je takšno

²⁶ Slovenec, 13. 2. 1919, str. 1, Vseučilišče v Ljubljani.

²⁷ Problematika je bila celovito pojasnjena na zadnji seji Vseučiliške komisije 20. septembra 1919, s čimer so želeli v komisiji preprečiti morebitne osebne napade na člane komisije in pojasniti donacijo Zadružne zveze. Pri Zadružni zvezi je bil aprila 1911 deponiran vseučiliški zaklad v znesku 565.500 K. Zaklad je bil naložen kot brezobrestno posojilo, kakor je sklenil kranjski deželni zbor. Zadružna zveza je vrnila zaklad 27. 12. 1917 v višini 689.502 K. Ob upoštevanju 4-% obresti je imela 215 tisoč K dobička. Zaklad je bil nato naložen pri Kranjski deželni banki, ki je sredstva obrestovala z 2%. Problematike so dotaknili pomladi, verjetno že v razpravi ob otvoritvi začasnih tehničnih tečajev, ko se nekateri člani komisije izrazili pomisleke ob koriščenju sredstev iz zaklada za provizorij. Denarno pomoč Zadružne zvez so obravnavali na 16. seji 23. julija, vendar z njenim obsegom ni bil zadovoljen dr. Rajko Nahtigal, ki je zvezo pozval k večjemu prispevku. – ARS, AS 100 Vseučiliška komisija, š. 1, Zapisnik 16, 18. in 19. seje Vseučiliške komisije.

²⁸ Slovenski narod, 15. 2. 1919, str. 2, K., Vseučiliško vprašanje. Takrat je potekal razprava o osnovanju deželnih zborov. Jurij Perovšek: Uvajanje centralizma. V: SNZ, str. 211.

²⁹ S tem je bil verjetno mišljen predvsem Mihajlo Rostohar. Zaradi njegovega sodelovanja v komisiji Fran Ilešič ni bil pripravljen sodelovati pri delu komisije. Posredno se očitek odraža v zahtevi slovenskih poslancev aprila 1919, da naj spomenico pripravi Fran Ramovš in ne Mihajlo Rostohar. – ARS, AS 100, š. 1, Zapisnik 3. redne seje Vseučiliške komisije 18. 12. 1919.

³⁰ Slovenski narod, 15. 2. 1919, str. 2, Bodimo čisti. Podobne očitke je v dopisu Vseučiliški komisiji decembra 1918 nanizal Fran Ilešič, ki v komisiji ni želel sodelovati zaradi pomembne vloge Mihajla Rostoharja.

kupčkanje z narodnimi interesi stara avstrijska praksa.³¹ Grošljev prispevek so v Slovincu pohvalili kot sestavek, s katerim je argumentirano zavrnil stališča nasprotnikov univerze v Ljubljani. Komentar je bil objavljen v članku o sklepu ministrskega sveta, ki je odobril postavko 1,4 milijona kron za vseučilišče v Ljubljani. V članku je v zanosu podano tudi stališče o poslanstvu bolj razvite slovenske kulture na manj razvitem vzhodu in jugu države. Stališče je precej podobno stališču Katoliške cerkve, ki je v združitvi videla priložnost za misijonarsko delo pri širjenju katoliške vere.³² Vest o sklepu ministrskega sveta je bila objavljena tudi v Slovenskem narodu, vendar brez vsebinskega komentarja.³³

S sklepom ministrskega sveta in zavrnitvijo ustanovitve deželnih zborov je odnos političnih taborov do vprašanja ustanovitve univerze postavljen v nov kontekst.³⁴ Sklep je omogočil oblikovanje političnega soglasja in enotnosti na načelni ravni, s čimer je bila zmanjšana nevarnost politizacije vprašanja ali celo vzbuditve kulturnega boja pri vprašanju univerze. Začelo se je obdobje umeščanja univerze v strankarska programska izhodišča. Pri tem prizadevanju je imel zaradi zagovarjanja integralnega jugoslovanstva več težav liberalni tabor. Začetno zadrego nakazuje komentar dr. I. L., ki ga je presenetila hitra realizacija »narodnega sna«. Osrednjo pozornost v komentarju je tako posvetil umestitvi univerze v ljubljansko urbano stvarnost, pri čemer velja izpostaviti, da je imel idilične predstave o kompleksu univerzitetnih stavb, ki naj bi jih obkrožalo naselje vil profesorjev in kulturnih delavcev ter dijaške kolonije v posavskih vaseh.³⁵ Manj težav z umestitvijo univerze v svoj program so imeli v katoliškem taboru, kjer so sklep ministrskega sveta postavili v kontekst zagotavljanja institucionalnih pogojev za razvoj kulture kot priložnost za »dokazovanje kulturne sile in realizacijo kulturne podjetnosti«.³⁶ Neodzivnost javnega mnenja na sklep ministrskega sveta so pojasnjevali z zaskrbljenostjo ob procesu določanja meje.³⁷

Resna preizkušnja za spremenjeno stališče uredništva Slovenskega naroda je bilo pisanje zagrebškega časnika *Novosti*, v katerem so grajali sebičnosti »nekih krogov« v Ljubljani, ki želijo zvabiti profesorje iz Zagreba v Ljubljano, s čimer rušijo zagrebško univerzo. V Slovenskem narodu so ostro zavrnil očitke, da je to poskus rušenja zagrebške univerze. Poudarili so načela strokovnega tekmovanja in bratskega sodelovanja z izmenjavo profesorjev, ki ga po mnenju uredništva ogroža pisanje časnika

³¹ Slovenski narod, 26. 2. 1919, str. 1, Pavel Grošelj, Vseučiliško vprašanje: I.; Slovenski narod, 27. 2. 1919, str. 1, Pavel Grošelj, Vseučiliško vprašanje: II.

³² Dolenc, Med kulturo in politiko, str. 136–138; Slovenec, 4. 3. 1919, str. 1, Slovensko vseučilišče.

³³ Slovenski narod, 28. 2. 1919, str. 3, Slovensko vseučilišče zasigurano.

³⁴ Prav tam; Jurij Perovšek: Uvajanje centralizma. V: SNZ, str. 211.

³⁵ Slovenski narod, 7. 3. 1919, str. 1, I. L.: Slovenska univerza.

³⁶ Slovenec, 4. 3. 1919, str. 1, Slovensko vseučilišče.

³⁷ »Nam je kakor devojki, ki je stala pred poroko, neposredno pred dogodkom svojih vročih želja, pa ji pride novica, da ji je ženin smrtno obolel. Kako naj bi bila vesela? In če ji tudi donesejo poročno obleko in darila v zlatu in srebru, hvaležna bo za vse, a misli in želje ji bodo vendarle pri bolnem ženinu.« – Slovenec, 16. 3. 1919, str. 3, Slovensko vseučilišče.

Novosti. Izpostavljeni so bili ideali znanstvene svobode in osebne svobode profesorjev ter ustrezne opremljenosti kabinetov in inštitutov, zaradi česar naj bi profesorji sploh razmišljali o selitvi iz Zagreba. »Profesorji so svobodni ljudje«, drugačno razmišljanje pa je bilo označeno za ostanek Khunove mentalitete, ki je profesorje štela za malo boljše uradnike.³⁸ Na zapis je verjetno vplivalo tudi uradno obvestilo, da zagrebško vseučilišče ne sprejme predloga poverjenišтва za uk in bogočastje v Ljubljani za ustanovitev slovenskih paralelk.³⁹

Še bolj je klimo zaostрила vest, da minister prosvete Ljuba Davidović »ne ve nič o votiranem kreditu« ter da rešitev ustanovitve univerze postavlja na obdobje po podpisu miru na pariški mirovni konferenci. V takšnih razmerah so se morali slovenski politiki zaradi »silnega razburjenja« jasno opredeliti. V Slovenskem narodu sprva niso želeli objaviti vesti, saj so menili, »da vest nikakor ni izčrpna«, in bili so prepričani, da vlada »iz ozirov na finančna sredstva ali iz kateregakoli razloga hotela delati težave pri tem najvažnejšem kulturnem in tudi gospodarskem vprašanju«. Vest so objavili šele, ko se je vrnil iz Beograda poverjenik Verstovšek, ki je potrdil, da je vseučilišče potrjeno, načrtom so naklonjeni politični dejavniki, finančni minister dr. Ninič pa je obljubil postavko 1,4 milijona kron. Komentator je opozoril na lapsus in pojasnjeval, da je Davidović verjetno mislil na postavko v proračunu za mesec april, saj se je novo proračunsko obdobje začelo s 1. majem. Uredništvo je poudarilo, da načrt podpira Demokratski klub, ki predstavlja večino v Začasnem narodnem predstavništvu. Ob tem so zavrnilo tezo o zavlačevanju pri reševanju vseučiliškega vprašanja.⁴⁰ Miroslav Stiplovšek ocenjuje, da so s tem želeli omejiti morebitne politične posledice za liberalni tabor v primeru zavrnitve zahteve po ustanovitvi univerze.⁴¹ K temu je verjetno potrebno dodati, da so slovenski kulturniki in politiki poznali odklonilno stališče srbskih univerzitetnih profesorjev do ustanovitve univerze v Ljubljani.⁴² Previdnost je možno zaslediti vse do sprejema zakona o vseučilišču, ko sta politična tabora predstavljala svoje zasluge za pospešitev obravnave zakonodajnega postopka ter previdno opozarjala, da ni mogoče napovedati poteka razprave oziroma ustanovitve univerze.

O sklepu zagrebškega vseučilišča in obvestilu ministru Davidovića je 12. aprila 1919 potekala izredna seja Vseučiliške komisije. V razpravi so se pojavile različne ocene, ki pa so imele skupni imenovalc o pomenu podpore slovenskih poslancev.

³⁸ Slovenski narod, 9. 4. 1919, str. 1, 'Izmena' vseučiliških profesorjev. Omeniti velja stališče dr. Vatroslava Jagića, ki je v ustanovitvi univerze v Ljubljani videl kot pritisk na Hrvate v reševanju hrvaškega vprašanja. – Dolenc, Med kulturo in politiko, str. 96–97.

³⁹ ARS, AS 100, š. 1, Zapisnik izredne seje 12. aprila 1919.

⁴⁰ Slovenski narod, 10. 4. 1919, str. 1, Vseučilišče.

⁴¹ Stiplovšek, Vloga Verstovška, str. 299.

⁴² 28. aprila 1920 je Fran Ramovš v pismu Matiji Murku zapisal: »Lahko rečem, da vsi beograjski profesorji (razen Jovana Cvijića) delujejo, kjer le morejo proti njenemu (mišljena je Univerza v Ljubljani) razvitku. Tak velik protun je tudi (Aleksandar) Belić, kar mi ravno Drechsler (Branko Vodnik) piše. Ravno tako zavirajo tudi razvoj zagrebške univerze«. – Janez Rotar: Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem. Ljubljana 1990, str. 130.

Duh razprave je zajet v oceni prof. Žavca, da je »edina naša pomoč pri poslancih«. Predsednik komisije dr. Majaron je zato predlagal sklic konference vseh treh strank in zastopnikov komisije, na kateri bi predstavili stanje priprav in dosegli politično podporo in enotnost slovenskih poslancev. Majaron pa se je že pred izredno sejo, takoj po Davidovičovem telegramu, obrnil na ministra v ministrskem svetu. Dr. Korošec, podpredsednik vlade, mu je že 10. aprila sporočil, da je »v zadevi, v koji ste se name obrnil, storil potrebne korake«. Obvestilo o akciji ministra Alberta Kramerja, ki se kasneje ni udeležil seje ministrskega sveta, na kateri so obravnavali vprašanje, ni nikjer izpostavljeno ali zabeleženo.⁴³ Spomenico je na izrecno zahtevo poslancev pripravil poslovodja komisije Fran Ramovš, saj poslanci niso bili zadovoljni z izborom Mihajla Rostoharja za sestavljalca spomenice. Konferenca je potekala 26. aprila 1919. Poslanci so obljubili pomoč, Danilo Majaron pa je odtlej o delu Komisije informiral načelnike klubov v Ljubljani.⁴⁴

Po konferenci so pri strankarskemu kolegu ministru Davidoviču posredovali poslanci demokratskega kluba, ki je poslancem obljubil, da bo pripravil zakonski načrt in ga predložil v najkrajšem času.⁴⁵ Med najagilnejše liberalne poslance je sodil Adolf Ribnikar, ki je ministra opozoril, da je »zadeva neodložljiva, da so profesorji zasigurani in da ogromno število dijakov čaka na otvoritev«. Ob tem je v dnevniku Slovenski narod poudarjeno, da »vseučilišče v Ljubljani ne bode plemensko, ampak jugoslovansko, na katerem bode obe narečji enakopravni pri predavanjih in izpitih«. To stališče naj bi navdušilo ministra Davidoviča, ki je pozdravil ustanovitev z »vidika popolnega ujedinjenja našega trojedinega naroda«. ⁴⁶ Pri ministru so slovenski poslanci posredovali tudi skupinsko, ko so 26. junija 1919 razpravljali o statutu univerze.⁴⁷

Pod vplivom uspešnega razvoja priprave zakona o univerzi v Ljubljani so v liberalnem taboru začeli intenzivno kampanjo, v kateri so poudarjali zasluge ministra Davidoviča in posredno Jugoslovanske demokratske stranke.⁴⁸ V izpostavljanju naklonjenosti ministrstva prosvete so šli tako daleč, da so obisk referenta za visoke šole dr. Vladimirja Petkoviča v Ljubljani ob potovanju na dopust predstavili kot aktivno reševanje odprtih vprašanj.⁴⁹

Slovenec je vest o potrditvi predloga zakona 30. junija 1919 na ministrskem svetu objavil v poročilu o obisku predsednika Deželne vlade dr. Brejca v Beogradu, kjer je »referiral centralno vlado o nelojalnem postopanju dr. Žerjava«. ⁵⁰ Še jasneje so politična trenja opazna ob obravnavi zakona o univerzi v Začasnem narodnem predstavništvu. Srž spora je bila umestitev v bodisi avtonomistični bodisi unitarno-cen-

⁴³ ARS, AS 100, š. 1, Zapisnik izredne seje 12. aprila 1919.

⁴⁴ ARS, AS 100, š. 1, Zapisnik 13. redne seje 10. maja 1919.

⁴⁵ Slovenski narod, 21. 5. 1919, str. 3, Slovensko vseučilišče.

⁴⁶ Slovenski narod, 17. 6. 1919, str. 3, Slovensko vseučilišče.

⁴⁷ Slovenski narod, 27. 6. 1919, str. 2, Ljubljansko vseučilišče.

⁴⁸ Slovenski narod, 7. 7. 1919, str. 2, Zborovanje zaupnikov JDS.

⁴⁹ Slovenski narod, 15. 7. 1919, str. 2, Načelnik ministrstva prosvete.

⁵⁰ Slovenec, 5. 7. 1919, str. 1, Pismo iz Beograda.

tralistični koncept. Za Jugoslovanski klub, ki je ministru pripravil ovacije, je nastopil Anton Sušnik, za demokratski klub pa je nastopil Dinko Puc, ki je podal kratko izjavo, v kateri je Sušnikov nastop dopolnil po mnenju uredništva Slovenca »na prav neumesten in neopravičen način«. Puc je namreč poudaril, da univerza v Ljubljani ne bo slovenska, marveč Srbov, Hrvatov in Slovencev. Sušnik se je vzdržal replike, ker naj bi ocenil, da bi slovenski poslanci s tem izpadli kot predstavniki »nedoraslega naroda«. ⁵¹ V Slovenskem narodu so v poročilu o razpravi večino pozornosti namenili zavračanju ocene časnika Slovenca, ki je zasluge za realizacijo ideje o ustanovitvi univerze pripisala poverjeniku za uk in bogočastje dr. Verstovšku. Uredništvo Slovenskega naroda je opozorilo, da je poverjenik le »po dogovoru strank posredoval vse potrebne podatke«. Izpostavljeno je bilo, da je minister član njihove stranke, ki se je »poenotila kot en mož in polnoštevilno glasovala za zakonski predlog, kar je zasluga enega delovanju slovenskih članov demokratske stranke«. ⁵²

Poslanci so po sprejemu zakona o univerzi v Ljubljani odšli na parlamentarne počitnice. V tem obdobju se je oblikoval novi ministrski svet, v katerem so sodelovali liberalci, ne pa tudi Jugoslovanski klub oziroma Vseslovenska ljudska stranka. V tem kontekstu lahko razumemo oster članek, objavljen 24. avgusta v časniku Slovenec, o neaktivnosti novega ministrskega sveta pri realizaciji zakona. Ob tem je treba izpostaviti, da je bil dan prej v Službenih novinah objavljen zakon o univerzi v Ljubljani. Ostro opozicijsko držo potrjuje obtožba o neresnosti vlade. Časnik je zato slovenske poslance pozval k »iskanju sporazuma pri vprašanju vseučilišča, saj to vprašanje, ki življenjskega pomena za slovenski narod«. ⁵³ Slovenski narod se je odzval s kratkim pojasnilom, da je bila z objavo zakona odpravljena ovira za imenovanja, saj je imel minister prosvete Vojislav Marinković že pripravljene predloge za imenovanje prvih profesorjev, ki bodo tvorili kolegij fakultet. ⁵⁴ Imenovanje profesorjev je bilo objavljeno v nekaj dneh. ⁵⁵ Ob tem se zastavlja vprašanje o vplivu protesta na dinamiko imenovanja profesorjev. Glede na obširno izpostavljanje vloge ministrskega sveta v Slovenskem narodu je verjetno protest pripomogel k hitrejši realizaciji. Zagotovo pa je to obdobje, v katerem sta obe strani javnost oziroma volivce prepričevali o svojih zaslugah. Liberalni tabor je bil objektivno v boljšem položaju, saj je bil navzoč tako v ministrskem svetu kakor tudi v deželni vladi. Predvsem pomembna je bila udeležnost v ministrskem svetu, saj so bila nerešena vprašanja (prostori, odobritev kredita za knjižnico in imenovanja profesorjev) v pristojnosti ministrstva prosvete in vojnega ministrstva. V isti izdaji Slovenskega naroda je bila tako predstavljena aktivnost Alberta Kramerja in liberalnega dela Deželne vlade oziroma Gregorja Žerjava pri ministru vojske in mornarice Stevanu Hadžiću za prepustitev vojašnice, s čimer bi bilo rešeno vprašanje namestitve univerze. Akcijo »podpredsedništva deželne vlade« je opazilo tudi uredništvo Slovenca, ki je prizadevanje dr.

⁵¹ Slovenec, 13. 7. 1919, str. 1, Slovenska univerza v Ljubljani.

⁵² Slovenski narod, 19. 7. 1919, str. 1, Vseučilišče v Ljubljani.

⁵³ Slovenec, 24. 8. 1919, str. 1, Vseučilišče v Ljubljani.

⁵⁴ Slovenski narod, 26. 8. 1919, str. 4, Slovensko vseučilišče.

⁵⁵ Slovenski narod, 2. 9. 1919, str. 3–4, Slovensko vseučilišče v Ljubljani.

Žerjava in liberalnih poslancev za pridobitev domobranske vojašnice v Ljubljani za univerzo »skrilo« v poročilo o sestanku vseučiliške komisije.⁵⁶

3. decembra 1919 so se začela predavanja, in to kljub nerešenemu vprašanju profesorskega kadra. Na to oviro za normalno delovanje univerze je Anton Korošec (»ministrski podpredsednik na razpoloženju«) v javnem pismu opozoril ministra prosvete. Korošec je ministra obtožil, da ne posveča dovolj pozornosti ljubljanski univerzi kot najvišjemu kulturnemu zavodu. Opozarjal je na zavlačevanje pri imenovanjih kljub urgencam, kar je označil kot neresnost, zaradi česar trpijo študenti.⁵⁷ Komentar na Koroščev telegram je objavila beograjska Politika, ki je izpostavila, da je problem v strokovnih kvalitetah predlaganih kandidatov.⁵⁸ V Slovincu so oceno o strokovni podhranjenosti kandidatov označili kot zlobno spletko. Časniku Politika se očitati nepoznavanje razmer v Sloveniji in poskus beograjskih krogov, da bi priskrbeli službe sorodnikom in prijateljem v Ljubljani. Zato je uredništvo Slovenec pozivalo k enotnemu nastopu vsega naroda. Korošec je zbodel liberalce z izjavo: »Mi nazadnjaki smo storili svoje dolžnost, opozorili na opasnost in zahtevali odpomoči. Zakaj molčijo oni, ki sicer radi klečijo pred bakljo vede in znanosti, nam je nerazumljivo.«⁵⁹

Zadnji večji politični spopad med liberalnim in katoliškim taborom o vprašanju ljubljanske univerze se je odvil oktobra 1921, ko je bila napovedana ukinitvev medicinske fakultete v Ljubljani. Nerešeno vprašanje je za liberalce od takrat dalje ostalo vprašanje o upravičenosti vključitve teološke fakultete v okvir univerze kot znanstvene institucije. To vprašanje je bilo dejansko rešeno s preimenovanjem v »Univerzo kralja Aleksandra v Ljubljani« ob desetletnici njenega obstoja.⁶⁰ Minister prosvete Svetozar Pribičević je predstavil predlog, ki je predvideval ukinitvev medicinske fakultete v Ljubljani in Beogradu ter povečanje obstoječe fakultete v Zagrebu. Pribičević je podobne predloge pripravil tudi za druge fakultete. Zaradi nasprotovanja je Pribičević moral umakniti predlog zakonskega načrta. Podoben predlog je oktobra 1925 predstavil minister prosvete Stjepan Radić, s čimer je sprožil proteste po vsej državi. V Sloveniji so protestno izjavo podpisali siceršnji idejno-nazorski nasprotniki, kar priča o pridobljenem statusu univerze kot splošno priznane narodnoreprezentativne kulturne institucije.⁶¹

O ukinitvi medicinske fakultete je obširno poročal časnik Slovenec, ki je cinično zapisal, da je ravnotežje proračuna odvisno od obstoja medicinske fakultete, »ki ni samo iz naših kulturnih, ampak tudi iz ekonomskih in stanovanjskih razlogov za naše dijaštvo neobhodno potrebna«. Ob tem je izpostavljena velika radodarnost do podpornikov vidovdanske ustave, saj na bi z denarjem, namenjenim za sprejem ustave, lahko vzdrževali več kot 10 medicinskih fakultet. Ost napada je bila uperjena tudi v prosvetnega ministra Pribičevića, ker je v »ljubljski medicinski fakulteti videl

⁵⁶ Slovenec, 28. 9. 1919, str. 1–2, Vseučilišče v Ljubljani: Iz vseučiliške komisije.

⁵⁷ Slovenec, 21. 12. 1919, str. 2, Dr. Korošec ministru Marinkoviču.

⁵⁸ Slovincu, 28. 12. 1919, str. 3, Ljubljansko vseučilišče.

⁵⁹ Slovenec, 30. 12. 1919, str. 1, Proti ljubljanskemu vseučilišču.

⁶⁰ Milan Vidmar, Spomini: II. Maribor 1964, str. 74–79.

⁶¹ Ervin Dolenc: Univerza. V: SNZ, str. 286.

zgolj avtonomistični tvor«, saj naj videl »samo avtonomistične, komunistične in druge -istične strahove, razen absolutističnih«. Zanimiva je ocena časnika Slovenec o dvojni morali slovenskih ministrov Vekoslava Kulovca in Ivana Puclja, ki naj bi javno zagovarjala ohranitev fakultet, sicer pa »popustita pri glasovanju v ministrskem svetu«. ⁶² V časopisno razpravo se je vključil predsednik Jugoslovanskega kluba in načelnik Slovenske ljudske stranke Anton Korošec. V protestu je načrt označil za kulturni zločin, protiustavno in protikulturno dejanje. Izpostavil je, da »slovensko vseučilišče ni politicum, marveč nujna življenjska potreba, zahteva, ki jo stavlja naš narodni organizem in ne slučajna politična konstelacija. Na univerzi je večina učiteljev in dijakov, ki niso niti našega političnega, niti našega kulturnega naziranja, toda to ne more niti za trenutek vplivati na našo sodbo, ali nam je univerza potrebna, kakor vemo, da moramo imeti železnice in premog, tudi če so vsi železničarji in rudarji komunisti. Niti za hip ne moremo dvomiti, da pade vse naše življenje še v globlje nižine, če zamre med nami resno znanstveno delo. Zato tudi ne čutimo nobenega navala hvaležnosti do nikogar, ki nam je pomagal do najvišjega kulturnega zavoda in smatramo s prejšnjo državo, ki naših kulturnih teženj ni razumela, s sedanjo narodno državno tvorbo za zelo neumestno; če bi nas bila prejšnja država nacionalno zadovoljila, bi je ne bili rušili. Ker nas ni, smo pomogli, da je propadla. Če nam je narodna kraljevina dala univerzo, ni storila več nego svojo dolžnost.« ⁶³

Sklep

Ključni dejavniki ustanovitve univerze v Ljubljani so bili: drznost poverjenika za uk in bogočastje dr. Karla Verstovška, ki je izkoristil »ugodne razmere« prevratne dobe, politično soglasje slovenskih poslancev za ustanovitev univerze in načelna strpnost (katoliškega tabora) do znanosti. Pomembna zasluga Verstovška je v tem, da je pri tem vprašanju zastopal stališče o pomembnosti sodelovanja celotne slovenske politike. Najprej se je takšen pristop uveljavil pri ustanovitvi društva Akademski dom oziroma širše pri odpravljanju eksistencialne stiske slovenskih študentov. Ta oblika sodelovanja se je po sklepu ministrskega sveta marca 1919 oblikovala tudi pri prizadevanjih za ustanovitev univerze. S tem je bil narejen odločen prelom s predvojnimi stanjem, ko je bila ustanovitev univerze umeščena v kulturni boj. Pred prvo svetovno vojno je namreč katoliški tabor nasprotoval ustanovitvi univerze, na kateri bi predavali vsebine na nekrščanski osnovi, kar je bil sicer zadržek, ki se v slovenski publicistiki pojavlja od šestdesetih let 19. stoletja dalje.

Na oblikovanje stališč obeh strank ima pomemben vpliv javno mnenje, ki je bilo zaradi eksistencialnih stisk slovenskih študentov in izključitev na avstrijskih univerzah zelo občutljivo in precej naklonjeno ustanovitvi univerze. Po sklepu ministrskega sveta marca 1919 o ustanovitvi univerze v Ljubljani so liberalci spremenili stališče do ustanovitve. Sklep je bil priložnost za poenotenje, ki je bilo zaradi številnih

⁶² Slovenec, 6. 10. 1921, str. 1, Medicinska fakulteta v nevarnosti.

⁶³ Slovenec, 7. 10. 1921, str. 1, Napad na ljubljansko univerzo.

odprtih vprašanj in zadržanosti tako zagrebških kot beograjskih krogov do ustanovitve nujno potrebno. S tem je bilo tudi elegantno rešeno vprašanje morebitne vzbuditve kulturnega boja pri tem vprašanju. Tako kot so v Vseučiliški komisiji tekmovali za pripravo bolj izdelanih predlogov, sta si liberalni in katoliški tabora po potrditvi zakona o univerzi poskušala prisvojiti zasluge oziroma pridobiti politične točke. Po sprejemu zakona se je razdrla politična enotnost pri tem vprašanju, ki je sicer del širšega zaostrovanja političnega boja. Kljub temu politična zaostritev oziroma ostra opozicijska drža Vseslovenske ljudske stranke, ki je vladi oziroma liberalcem kot vladni stranki očitala zavlačevanje in onemogočanje realizacije zakona o Univerzi v Ljubljani, ni prerasla v idejno-nazorski spopad. Do ponovnega poenotenja je prišlo oktobra 1921 ob predlogu ministra prosvete Svetozarja Pribičevića, ki je načrtoval ukinitve medicinske in tehniške fakultete. Predlog, ki je povzročil »silno razburjenje« v Ljubljani, so zavrnilo tudi slovenski liberalci. S tem je univerza pridobila status narodnoreprezentativne institucije, ki je na simbolni ravni posebej pridobila pridobitve v novi državi.

Željko Oset

THE OUTLOOK OF THE CATHOLIC AND LIBERAL CAMP ON THE ESTABLISHMENT
OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA SINCE THE SHAKE-UP UNTIL OCTOBER 1921

S u m m a r y

The »favourable conditions« in the period of the turmoil were decisive for the establishment of the University. They were taken advantage of by Dr. Karel Verstovšek, minister for Education and Religious Affairs with the Slovenian National Government, who enjoyed the political consensus of the Slovenian assembly members with regard to the founding of the University. Verstovšek's merit is that as far as this issue was concerned he argued for the importance of the cooperation of the whole Slovenian politics. In line with the Decision of the Council of Ministers of March 1919, this form of cooperation also took place in the efforts to establish the University of Ljubljana. This represented a decisive break-up with the state of affairs before the war, when the founding of the University was placed into the context of ideological and political conflicts between the Catholic and liberal political camp. Namely, before World War I the Catholic camp opposed the establishment of a university where lectures on non-Christian bases would be held. The public opinion, in favour of the founding of a Slovenian university, had an important influence on the standpoints of both parties. After the Decision of the Council of Ministers in Belgrade of March 1919 on the founding of the University of Ljubljana, the liberals changed their outlook on the affair. The Decision was an opportunity for unification, which was very urgent due to numerous open questions and the reservations of the Zagreb and Belgrade circles towards the establishment of the Ljubljana University. Thus the question of the mounting political struggle between the parties with regard to this issue was solved. After the University of Ljubljana Act was passed, the liberal and Catholic camps tried to take the credit for the founding, thus scoring political points. The political unity with regard to this issue dissolved. Nevertheless, the political intensification or the resolute opposition of the Slovene People's Party, which reproached the liberals as a government party with stalling and preventing the realisation of the University of Ljubljana Act, did not develop into an ideological conflict. Another unification took place in October 1921 in light of the proposal of Svetozar Pribičević, the Minister of Education, planning for the abolishment of the Faculty of Medicine and Faculty of Engineering. In Ljubljana the proposal was met with scorn and was also rejected by the Slovenian liberals. Thus the University of Ljubljana gained the status of a nationally-representative institution, symbolically personalising the achievements of Slovenians in their new state – the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.